

Sygn. akt IV CSK 711/15

POSTANOWIENIE

Dnia 16 września 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa J. L. i [...] Bank
przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeń na Życie [...]

o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 września 2016 r.,
skargi kasacyjnej powoda J. L.
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 7 maja 2015 r.,

- 1) odrzuca skargę kasacyjną,**
- 2) nie obciąża powoda J. L. kosztami postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód J. L., jako ubezpieczony, wniósł początkowo o zasądzenie od pozwanego Towarzystwa Ubezpieczeń [...] kwoty 250.000 zł z ustawowymi odsetkami tytułem świadczenia z umowy Grupowego Ubezpieczenia na Życie Kredytobiorców Hipotecznych udzielanych przez [...]bank. Pozwany podniósł zarzut braku legitymacji czynnej wobec dokonania przez powoda przelewu wierzytelności na rzecz ubezpieczającego tj. [...]bank SA Oddział w Polsce. Sąd na wniosek powoda zawiadomił o toczącym się procesie [...] Bank S.A., jako następcę prawnego [...]bank SA, który na podstawie art. 196 § 2 k.p.c. zgłosił przystąpienie do sprawy w charakterze powoda. Pozwany nie wyraził zgody na wstąpienie [...] Bank S.A. w miejsce dotychczasowej strony powodowej.

W tak ukształtowanej sytuacji procesowej powód J. L. zmienił żądanie pozwu w ten sposób, że wniósł o zasądzenie od pozwanego kwoty 263.538,70 zł z ustawowymi odsetkami na rzecz [...] Bank S.A. Powód [...] Bank S.A. wniósł o zasądzenie od pozwanego kwoty 263.538,70 zł z ustawowymi odsetkami na swoją rzecz.

Wyrokiem z dnia 3 listopada 2014 r. Sąd Okręgowy w O. oddalił oba powództwa. Wyrokiem z dnia 7 maja 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelacje obydwu powodów.

Podstawa faktyczna i prawna rozstrzygnięć sądów obu instancji była zgodna. Ustalono, że J. L. z żoną w dniu 7 maja 2009 r. zawarł z [...]bank SA Oddział w Polsce umowę o kredyt hipoteczny w kwocie 500.000 zł. Równolegle kredytobiorca J. L. przystąpił do Grupowego Ubezpieczenia na Życie Kredytobiorców Hipotecznych udzielanych przez [...]BANK. Zdarzeniami objętymi ubezpieczeniem była śmierć albo całkowita trwała niezdolność do pracy kredytobiorcy. W ogólnych warunkach ubezpieczenia „uprawniony” został zdefiniowany jako „ubezpieczający, ubezpieczony uposażony lub inna osoba uprawniona do otrzymania świadczenia ubezpieczeniowego”, w dalszych postanowieniach o.w.u. wskazano, że uprawnionym do świadczenia z tytułu całkowitej trwałej niezdolności do pracy jest ubezpieczony. W umowie ubezpieczenia i deklaracji przystąpienia kredytobiorcy oznaczono Bank jako ubezpieczającego, powoda (kredytobiorcę) jako

„ubezpieczonego”. Opłaty związane z obsługą ubezpieczenia były pobierane przez bank z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego służącego do obsługi kredytu. W deklaracji zawarte zostało oświadczenie ubezpieczonego o treści: „Informuję ubezpieczyciela, że przelewam na Bank moje prawo do świadczenia z tytułu całkowitej trwałej niezdolności do pracy zarobkowej w wyniku nieszczęśliwego wypadku przysługujące mi zgodnie z OWU kod KHPol01/08 do wysokości rzeczywistego salda zadłużenia z tytułu umowy kredytu. Przelew jest skuteczny od dnia zawarcia umowy kredytu do dnia jego spłaty”. Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko sądu pierwszej instancji, że powyższa cesja dotycząca wierzytelności przyszłej o charakterze warunkowym doprowadziła do jej przeniesienia z chwilą zaistnienia zdarzenia objętego ochroną ubezpieczeniową. W ocenie Sądu oznacza to, że cedent po dacie powstania niezdolności do pracy zachował legitymację do wytoczenia powództwa o świadczenie wyłącznie na rzecz cesjonariusza, który miałby obowiązek je zaliczyć na poczet spłaty kredytu. Powód J. L. uległ w dniu 22 kwietnia 2012 r. wypadkowi komunikacyjnemu. Kolejnymi orzeczeniami lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych został uznany za całkowicie niezdolnego do pracy w następstwie wypadku od dnia jego zajścia do dnia 31 maja 2013 r., następnie do dnia 31 maja 2015 r. Zdaniem Sądu nie została wykazana przesłanka wypłaty świadczenia ubezpieczeniowego polegająca na potwierdzeniu decyzją organu rentowego (ZUS) „całkowitego trwałego charakteru niezdolności do pracy, co oznacza niemożność wykonywania przez ubezpieczonego w przewidywalnej przyszłości jakiegokolwiek pracy lub działalności, z tytułu której mógłby otrzymywać wynagrodzenie, lub która przynosiłaby dochód”. Sąd stwierdził, że w myśl art. 13 ust. 2 i 3 ustawy o emeryturach i rentach Funduszu Ubezpieczeń Społecznych niezdolność do pracy orzeka się na okres nie dłuższy niż 5 lat, chyba że według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu. Dokumentacja lekarska J. L. i orzeczenia ZUS wskazywały na niepewność co do dalszego stanu zdrowia i rokowań. O trwałej niezdolności do pracy należy mówić w perspektywie dłuższej niż pięć lat, a taka z żadnego przedstawionego dokumentu nie wynika. Zwrócił uwagę, że zaciągnięty kredyt podlegał spłacie w trzystu ratach, zatem istniejący w dacie orzekania przez sąd pierwszej instancji

okres dwóch lat i dwustu trzydziestu dni niezdolności „nie wyczerpuje horyzontów narzuconych przez umowę i art. 385² k.c.”. Przyjął przy tym, że rozbudowana treść definicji całkowitej trwałej niezdolności do pracy wprawdzie może wskazywać na występowanie pewnej nieuczciwości po stronie zakładu ubezpieczeń, ale nie przesądza o tym, że jest to naruszenie rażące.

Od wyroku sądu drugiej instancji obaj powodowie wnieśli skargi kasacyjne. Skarga powoda J. L. oznacza jako zakres zaskarżenia wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, jej wniosek zmierza o uchylenia go w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda [...] Bank S.A. kwoty 263.538,70 zł z ustawowymi odsetkami od dnia przystąpienia do sprawy w charakterze powoda wymienionego Banku, ewentualnie uchylenia go w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył:

W pierwszym rzędzie rozważyć należy dopuszczalność skargi kasacyjnej powoda J. L. Po początkowych wątpliwościach judykatura zgodnie przyjęła, że przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia jest pokrzywdzenie orzeczeniem, chyba że interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania tego środka (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2014 r. III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108, której nadano moc zasady prawnej). Takie pokrzywdzenie (*gravamen*) zachodzi wtedy, gdy zaskarżone orzeczenie jest obiektywnie w sensie prawnym niekorzystne dla skarżącego, gdyż z punktu widzenia skutków związanych z prawomocnością materialną nie uzyskał takiej ochrony prawnej, którą zamierzał osiągnąć przez procesowo odpowiednie zachowanie w postępowaniu poprzedzającym wydanie orzeczenia. Podstawą powyższego stanowiska jest ocena, że tylko obiektywna potrzeba uzyskania ochrony prawnej (interesu prawnego) racjonalizuje możliwość korzystania ze środków zaskarżenia i nie narusza ich istoty.

Odwołać się zatem trzeba do różnic zachodzących pomiędzy stroną procesu cywilnego w znaczeniu materialnym i formalnym. Podstawą legitymacji materialnej (*legitimitas ad causam*) jest posiadanie przez stronę, dochodzącą w procesie ochrony własnych praw podmiotowych, prawa lub interesu prawnego mogącego

podlegać ochronie sądowej. Podstawą legitymacji procesowej, czyli formalnej (*legitimitas ad processum*) jest uprawnienie do wytoczenia powództwa i popierania go w celu uzyskania ochrony praw podmiotowych własnych lub cudzych, które podlega indywidualnej ocenie w każdym procesie i musi wynikać z własnego prawa procesowego lub przepisu. Rozdzielenie legitymacji następuje gdy pozycję stron procesowych zajmują osoby nie będące jednocześnie dysponentami praw i obowiązków stanowiących przedmiot procesu. Taki podstawiony podmiot działa w imieniu własnym (strona w znaczeniu procesowym) na rzecz osoby, której sfery prawnej dotyczy spór. Źródłem podstawienia może być tylko ustawa. W pewnych wypadkach legitymowany materialnie nie traci legitymacji procesowej (prokurator wytaczający powództwo na rzecz oznaczonej osoby, organizacje pozarządowe wytaczające powództwo na rzecz oznaczonej osoby fizycznej, za jej zgodą, w zakresie swych zadań statutowych, wierzyciel egzekwujący). W innych przepis pozbawia podmiot, który ma legitymację materialną legitymacji procesowej i czasowo przenosi ją na osobę trzecią (zarządca egzekucyjny, kurator spadku). Wyjątkowo, jeżeli na podstawie ustawy dana osoba może żądać ustalenia lub ukształtowania stosunku prawnego niezależnie od ukształtowania stron tego stosunku materialno-prawnego, przysługuje jej łącznie legitymacja materialna i formalna. Skuteczny przelew wierzytelności pozbawia cedenta legitymacji materialnej, nie powoduje nabycia przez niego legitymacji formalnej. Wstąpienie do sprawy w charakterze powoda osoby, na rzecz której przelana została wierzytelność jeszcze przed wszczęciem procesu, może nastąpić w trybie art. 196 k.p.c. Cesjonariusz może wstąpić na miejsce dotychczas działającej strony powodowej, ale gdyby cedent pozostał w procesie i nadal popierał powództwo na swoją rzecz powstałoby współuczestnictwo konkurencyjne, do którego stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie zwykłym (art. 198 § 4 w zw. z art. 73 § 1 k.p.c.) - por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2005 r., II CK 487/04, nie publ.

W obecnej sprawie szczególna sytuacja polega na tym, że nie doszło do sukcesji procesowej przewidzianej art. 196 § 2 zd. 1 k.p.c. W wyniku zmian podmiotowych do procesu w charakterze powoda wstąpił [...] Bank S.A., któremu przysługuje legitymacja materialna, a pozbawiony jej na skutek cesji powód J. L.

utracił dotychczasową i nie nabył samodzielnej legitymacji procesowej. Konsekwentnie dokonana podmiotowa i przedmiotowa zmiana powództwa nie mogła być skuteczna w tym znaczeniu, że nie mogła doprowadzić do uwzględnienia żądania popieranego przez J. L. Tym samym, mimo istnienia orzeczenia sądu drugiej instancji oddalającego apelację tego powoda od wyroku sądu pierwszej instancji oddalającego zmodyfikowane przezeń powództwo, po jego stronie brak *gravamen*, czyli przesłanki pokrzywdzenia orzeczeniem w znaczeniu wskazanym wyżej.

Z tych względów skarga kasacyjna powoda J. L. podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna (art. 398⁶ § 3 k.p.c.). Sąd Najwyższy, uwzględniając wyjątkowe okoliczności sprawy, charakter dochodzonego roszczenia, sytuację osobistą i materialną powoda w oparciu o zasadę słuszności oddalił wniosek pozwanego zakładu ubezpieczeń o zasądzenie zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego (art. 102 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.).

kc

jw